

RAZVOJ PROSVETNE MISLI IN ANDRAGOŠKE TEORIJE V SLOVENIJI

prof.dr.
Ana Krajnc
Filozofska
fakulteta

»Za uk si prebrisane glave
pa čedne in trdne postave.

Išče te sreča,
um ti je dan,
našel jo boš, ak
nisi zaspan.«

(Valentin Vodnik, Dramilo, 1970, str. 255)

ZGODOVINSKI PREGLED RAZVOJA PROSVETNE MISLI

Veliki mislec in filozof Condorcet je že konec 18. stoletja videl velik pomen prosvetljevanja ljudi, ko je zapisal E. Kant se je vprašal: »Kaj

»Po šestih letih učenja osem ur na dan zna otrok na pamet vse, kar mora vedeti. Tedaj je star dvanajst ali petnajst let, ne da bi kdajkoli razumel, kaj so mu pripovedovali. Ko se to zgodi, pa bo vse svoje življenje ponavljal reči, ki jih ne bo razumel. Da siromašimo otrokov duh, da delamo silo duhu otrok, ki so nam jih vsepovsod v Evropi predali v skrb, o tem bi lahko podvomil le malokateri razumen moža.

Absurdno je hoteti postavljati meje razumu kot sposobnosti. Pravzaprav, kaj bi sploh lahko opredelilo takšne meje? In kdo bi sploh lahko preprečil človeku, da razmišlja?

Zakon nima pravice prisiliti človeka, da ostane nižje kot tam, kamor bi lahko prišel. Znanje je potrebno razširiti in dati vsakomur toliko intelektualnega orožja, kot ga lahko nosi.«

J. A. Condorcet (1793)

(Povzeto po razpravi D. Findeisen,
1995, str. 35)

je prosvetljevanje?« Kantova opredelitev je kratka: »Prosvetljevanje je pomikanje iz človeške zaostalosti, ki si jo je človeštvo samo naprtilo. Zaostalost je nesposobnost, da bi mislili sami, brez nekoga drugega, ki bi nas pri tem vodil.« Kant meni, da je ključno za premagovanje zaostalosti ljudi, da se naučijo samostojno razmišljati, se sami odločati, spoznavati okoliščine, v katerih živijo, ustvarjati in premagovati težave. K. J. Lichtenberg po-

Prosvetna misel ima v Sloveniji kot tudi v drugih srednjeevropskih državah dolgo tradicijo. Izobraževanje odraslih se je najprej pojavljalo kot prosvetno delo med ljudmi prek delovanja raznih prostovoljcev in društev, z željo, da bi kulturo približali vsakemu človeku in mu tako omogočili boljše življenje.

dobno poudarja pomen zlasti razumske razvitosti ljudi: »Ko ljudi učimo ne, kaj naj mislijo, ampak kako naj mislijo, izginejo vsi nesporazumi.« Ko A. Maroti razpravlja o današnjem času, trdi, da je med nami še vedno veliko ljudi, ki ne zmorejo misliti sami ali sploh ne želijo misliti sami. Zdi se jim enostavneje in bolj udobno, da se podreajo stališčem in odločitvam drugih, čeprav gre to tudi v njihovo škodo (Maroti, 1998).

Slovar slovenskega knjižnega jezika oprede-

ljuje prosveto v prvem pomenu kot »poučitev, izobrazba koga, da bi mislil, delal brez predsodkov, razumno«, v drugem pomenu pa kot »dejavnost, ki se ukvarja z vzgojo in izobraževanjem«. Opredeljuje tudi pojma prosvetar, prosvetitelj: »kdor koga prosvetljuje: narodni buditelj in prosvetitelj, slovanska prosvetitelja Ciril in Metod«. Glagol prosvetliti razlaga kot »s poučevanjem, izobraževanjem doseči, da kdo misli, dela brez predsodkov, razumno: prosvetliti delavce, kmete, prosvetljeni narod«. Slovar navaja še razne izpeljanke iz prosvete, očitno je izrazoslovje v

V zgodovini se je prosvetno delo najprej pojavilo kot politična vloga vladajočih.

zvezi s prosveto razčlenjeno in dokaj bogato, kar je nedvomno izraz bogate prakse v preteklosti. (Slovar slovenskega knjižnega jezika, IV. knjiga, 1985, str. 252–253.)

V postmodernem času poudarjajo poleg razumskega razvoja ljudi tudi splošno potrebo, da bi se ljudje čustveno razvili in se tako usposobili za bolj samostojno in plodno življenje. Goleman piše o »čustveni inteligenci« (Goleman, 1996). Zaradi nerazvitosti ljudi je pri nekaterih najmanj razvitih danes ogroženo celo preživetje. Socialna diferenciacija naglo narašča, med ljudmi so velike razlike glede na njihovo razvitost. Maroti utemeljuje velik pomen prosvete, dela z ljudmi v postmoderni družbi. Pomen kulture narašča. Doživljamo renesanso prosvetne misli.

V zgodovinskem razvoju se je prosvetno delo pojavljalo najprej kot politična volja vladajočih, nato kot socialno gibanje, delovanje posameznikov, razširjena prostovoljna dejavnost in dejavnost društev. Postopoma se je prosvetno delo, vzgoja ljudi tudi institucionalizirala. Prvi viden primer institucionalizacije je ugotovljen na Danskem; sredi 19. stoletja je tam Grundwig ustanavljal ljudske visoke šole širom po državi. Ljudem naj bi pomagale, da bi sami spoznali svet okoli sebe in našli rešitve za boljše življenje. Prosvetno delo se je še bolj institucionaliziralo v 20. stoletju. Na Karlovi univerzi v Pragi je do sovjetske okupacije 1968 delovala celo posebna fakulteta: Fakulteta osvete; po obsegu in pomenu je bila primerljiva s tamkajšnjo filozofsko fakulteto. Na njej so diplomirali prosvetni delavci in nato delovali med ljudmi na podeželju in v mestih, zlasti na področju kulture in izobraževanja. V Franciji so še danes razširjene, tudi v

večini majhnih krajev, akademije za sociokulturne animatorje.

ZGODOVINSKI PREGLED RAZVOJA PROSVETNE MISLI NA SLOVENSLEM

V naši zgodovini so se večkrat pojavile ideje, da bi ljudi prosvetlili, jim dali več možnosti za izobraževanje, da bi svet okrog sebe bolje razumeli, da bi v družbi bolje živeli, bili boljši gospodarji, verniki in državljani. Potrebo po tem so videli najprej zaradi utrjevanja cerkve (knez Kocelj, protestanti), nato države (cesarica Marija Terezija, nacionalno gibanje na koncu 19. stoletja, porevolucionarno obdobje po drugi svetovni vojni) in tudi zaradi boljšega življenja ljudi (protestanti, Vertovec, Slomšek, Ozwald, Žgeč, NOB in prvo obdobje po drugi svetovni vojni).

Zgodovina navaja prve take korake pri knezu Koclju v 9. stoletju, ko se je povezal z menihoma Cirilom in Metodom, ki sta prevajala cerkvene knjige v jezik ljudi na Moravskem. To si je želel tudi za svoje podložnike. Poskus kneza Koclja, da bi bili bogoslužje in cerkvene knjige v domačem ljudskem jeziku, je tuja vojska v krvi zatrla. Kneza Koclja je to stalo življenja, umrl je v ječi, prestolnica in država sta bili uničeni.

PROTESTANTIZEM

Do naslednjega večjega razcveta prosvetne misli na Slovenskem je prišlo v času protestantizma v 16. stoletju. Tudi tedaj je bila prosvetna misel na Slovenskem tesno povezana s cerkveno filozofijo, kar je razumljivo, saj je bila takrat cerkev glavna nosilka kulture in kulturnega razvoja. V času protestantskega gibanja na Slovenskem so ponovno obudili želje, da bi bilo bogoslužje v slovenskem, ljudem razumljivem jeziku. Izdali so prve slovenske knjige (prevod svetega pisma, začetnica itd.). Trubar je zahteval, naj se vsi ljudje naučijo brati in pisati in naj sami berejo sveto pismo. Večkrat je tožil nad zaostalostjo Slovencev in si želel, da bi »ti moji ljubi Slovenci ne bili tako zaostali«. Ko so ga izgnali, je še naprej vztrajno pisal slovenske knjige, jih tiskal v Tübingenu in jih pošiljal na skrivaj v sodih v domovino. Protireformacija je te ideje zatrla.

Kongresna številka PROSVETNI DELAVEC

Peiloga „Popotnika“ k št. 6-8

Ko je šel slovenski narod v borbo
stičnemu okupatorju in domačem
se je tudi slovenski izobražen
boj za osvoboditev in za
vencev, za svoj
narodov.

O NEKATERIH VPRAŠANJH LJUDSKO PROSVETNEGA DELA

Dušan Pirjevec

Slovenski imamo bogato tradicijo društvenega življenja. Kdo bi v preteklosti prešel vse kulturno prosvetne organizacije, čitalnice, odre in prireditve. Tradicija bogatega društvenega življenja je vsekakor zdrava. Zlasti nekatera delavska in kmečka kulturno prosvetna društva so odigrala važno vlogo v prebujanju, v prosvetljevanju ljudstva. Vendar pa je v tej tradiciji tudi marsikaj slabega in škodljivega. Danes ne smemo prekiniti s tradicijo široko razpredene mreže kulturno prosvetnih organizacij, čeprav je treba spremerne organizacije iz tradicije izvirojoče želje p ne smemo voditi uporen boj proti vsemu, kar moramo nazadnjakega.

Kulturno prosvetne organizacije so bile orodje v rokah reakcionarnih oblastnikov. korist. Kulturna zaostalost, neprosvetljenost benih vprašanih — vse to so zaveznički njihovem boju za obvladanje ljudstva in reakcionarne politične stranke in skupi prosvetne organizacije z namenom, da na množice — politične stranke. Bi razpihanje strankarske in narodne razpihanje v teh organizacijah ljudstva, bili pa so preveč naveza prišli kaj delj od sentimentalnih društvah izrodila v tiste znane prosvetarska društva sicer niso vpliv ene ali druge stranke, pa itd., dejansko begala ljudstvo namreč sistemu stare Jugoslovske množice so isti namreč odgovore

Ljudske množice so iskale odgovore potrebi so iskale kulturno pr zdravji, ljudski kulturno pr po vseh mestih in vasih katero klič kulturno pr dušjo in na napačna pr Pravi isto usodo je noste. Lažni delavski da je bila »Vzajemno primerne ukrepe, če prosvetna organiza njeno ime, ime k podružnice »Vza lavskega razreda kazalo v času »Vzajemnostie stikov med de tudi edina t ljudskim m stične parti

Kdo bi v preteklosti prešel vse kulturno prosvetne organizacije, čitalnice, odre in prireditve. Tradicija bogatega društvenega življenja je vsekakor zdrava. Zlasti nekatera delavska in kmečka kulturno prosvetna društva so odigrala važno vlogo v prebujanju, v prosvetljevanju ljudstva. Vendar pa je v tej tradiciji tudi marsikaj slabega in škodljivega. Danes ne smemo prekiniti s tradicijo široko razpredene mreže kulturno prosvetnih organizacij, čeprav je treba spremerne organizacije iz tradicije izvirojoče želje p ne smemo voditi uporen boj proti vsemu, kar moramo nazadnjakega.

PROSVETNI DELAVEC

Peiloga „Popotnika“ k št. 4-5

Ze nekaj mesecev po končani vojni se je pri nas šolsko in prosvetno delo tako razmahnilo, da je nastala občutna potreba po glasilu, ki ne bi prinašalo le znanstvenega in metodičnega gradiva, temveč naj bi postalo ogledalo našega vsakdanjega šolskega in prosvetnega dela. Da bi list lahko uspešno vršil to nalogo, bi moral izhajati vsaj tedensko. To pa za zdaj ni mogoče. Ker pa je stvar neodložljiva, si moramo pomagati na ta način, da razširimo »Popotnika« s prilogo »Prosvetni delavec«, ki bo pomagal vršiti naloge prosvetnega sindikata. Zahvaljujoč se povečanemu številu naročnikov »Popotnika« bo mogoče izdajati »Prosvetnega delavca«, ne da bi se obseg »Popotnika« zaradi tega bistveno zmanjšal.

Na tisoče učiteljev in profesorjev se je z navdušenjem lotilo dela v svobodi. Po nekod so bili deženi že lepi uspehi. Vsi ti uspehi pa ostajajo osamljeni in neopazni, če jih ne zberemo, če jih ne pokažemo ljudstvu v glasilu, ki bo prosvetno delo še bolj poglobilo. »Prosvetni delavec« bo prinašal primere takega dela v pohvalo enim in vzpodbudo drugim.

Okupator nam je požgal vasi, porušil šole, uničil knjižnice in učila, zraven tega pa je v svojem divjanju povzročil neizmerne razvaline na prosvetnem, kulturnem, vzgojnem in socialnem področju. Pobil je mnogo prosvetnih in kulturnih delavcev, jih mučil po zaporih, po internaciji in drugod. V zvezi s tem imamo neštete težave, ki jih posamezniki pri najboljši volji in pri najvestnejšem delu ne morejo premagati. Tudi tu bo pomagal »Prosvetni delavec«. Zbiral bo vse podatke o nasilju okupatorja na navedenih

Dušan Kompare:

Sektor za ljudsko prosveto

Ena najvažnejših nalog sindikatov je danes ustvaritev trdne zveze delavcev, kmetov in delovne inteligence. Sindikati prosvetnih delavcev so dolžni z vsakdanjim delom za skupne smote vsega delovnega ljudstva krepiti to zvezo. Dolžni so sodelovati s svojim vzgojnim, kulturno osvnetnim, umetniškim ter znanstvenim delom. Le tako bodo lahko soustvarjali ctrebne pogoje za čim hitrejšo obnovo delovnega ljudstva. Čim večjo trdnost naše domovine delovnega ljudstva, čim večjo kapital, ki ga ima naša domovina in sposobnosti delavcev, je treba do v korist našemu delov- lturno prosvetni delav- ojo dolžnost, če bodo nično znanost množicam

njaskih verovanj in »resnice«, s katerimi so ga uspavali domači in tuji krvosesi. Naša naloga je, da pred ljudstvom razkrinkamo lažne nauke in mu na poljuden način pokažemo, kaj pravi o življenju in svetu resnična znanost. To je edina pot k ljudski izobrazbi, ki je pogoj za uspešno izvrševanje gospodarskih in političnih nalog, pred katere je danes postavljeno naše ljudstvo.

Kulturno prosvetno udejstvovanje našega sindikata med ljudskimi množicami pa mora biti uglašeno na resnične demo- kratične težnje našega ljudstva. Parola, ostala le puhla fraza, če življenje in napor našega delavca in kmeta ne bodo do kulturnem toku našli svojega kulturno- zveza kulturno- mora

AS 1-2/98

RAZSVETLJENSTVO

Na protestantske avtorje in njihove ideje so se vrnili šele v času prosvetljenstva konec 18. stoletja. Med drugimi je takrat deloval na Slovenskem Matija Vertovec. Izobraževanje ljudi in razvoj je pospeševal na vseh področjih. Želel je, da bi se odpravila nepismenost, da bi ljudje bolje gospodarili in bili bolj razgledani. V ta namen je pisal knjige o vinogradništvu, zgodovini Slovencev, čebelarstvu in drugem. Pospesheval je zdravstveno prosveto in po zgledu takrat najbolj naprednih evropskih mest tudi pri nas uvajal cepljenje otrok, ustanavljal sirotišnice. Tudi drugi sodobniki so gledali na prosvetno delo kot na temelj državne blaginje in boljšega življenja ljudi. Prosvetljenje je bilo v tem času razširjeno povsod po Evropi, v Avstriji je družbeno blaginjo močno dvignilo.

V jožefinskih reformah so prevladali konzervativni politični tokovi in prekrili nekdanjo zelo živo prosvetno misel. Ponovno je oživela šele v času prebujanja narodov. V drugi polovici 19. stoletja je Grundwig ustanavljal na Danskem ljudske visoke šole. Kot požar so se širile po vsej Evropi. Prosvetna misel, vzgoja ljudi ni bila več samo prostovoljno prizadevanje posameznikov ali socialno gibanje, v novo nastalih ustanovah je postala bolj oblikovana.

BURNO 19. STOLETJE

Prve ljudske visoke šole smo pri nas dobili šele na prelomu stoletja, vendar je prosvetno gibanje tudi pri nas močno odmevalo tudi že

prej. Proti koncu 19. stoletja so se hitro razširili tabori, družbena zborovanja, na katerih so ljudje javno razpravljali in se izrekli o svoji narodnosti. Nastopali so razni go-

vorniki in ljudi prepričevali ter pojasnjevali gospodarska in politična vprašanja. Tudi po slovenskih manjših krajih so se širile čitalnice kot mesta srečanja ljudi. Vpliv literature je močno zaživel. Velik vpliv sta v tem času imela Slomšek in Krek. Medtem ko se je Slomšek zavzemal za duhovno rast ljudi, je bila Krekova prosvetna misel povezana s praktičnim organizacijskim delom, razvijanjem hranilnic in posojilnic, ustanavljanjem raznih društev, da

bi ljudje lahko svoje težave reševali skupaj in uspešno izpeljali načrte. Kulturna in gospodarska rast naj bi se skupaj vzpenjali.

V drugi polovici 19. stoletja je imela pomembno vlogo tudi Mohorjeva družba, založba iz Celovca. Skoraj vsako gospodinjstvo je dosegel njen Koledar, imel je branja za vsak dan v letu in za vse člane družine. Predvsem literarna dela so izdajali v zbirki Večernice s podnaslovom Za pouk in razvedrilo. Knjige so bile namenjene v glavnem za večerno branje po težkem delu, saj ljudje čez dan niso imeli časa. Koledar lahko štejemo za enega prvih sredstev za permanentno izobraževanje ljudi. Pozneje so izdajali še literaturo za posamezne skupine ljudi, za odrasčajočo mladino, žene, gospodarje, najmlajše otroke. Še močneje so poskušali prodreti med vse plasti ljudstva. Izrednega pomena Mohorjeve družbe za prosveto na Slovenskem še do danes nismo prav ocenili. V veliki meri so se med ljudmi že takrat postavljali z razvojem kulture temelji za poznejši razvoj industrije.

Ko je bil v Avstriji leta 1867 sprejet zakon o društvih, se je prostovoljno druženje ljudi zelo razmahnilo in prosvetno delo močno razširilo, tako so imele tudi majhne vasi vsaj po eno ali nekaj prosvetnih in kulturnih društev (N. Ličen, 1995). Leta 1969 je bilo ustanovljeno delavsko društvo Slovenska lipa. Po štirih letih je organiziralo celo delavsko šolo. Društvo Gospodinjska šola (ustanovljeno v Ljubljani 1897) je prirejalo za dekleta večerna predavanja.

Pomembno vlogo so odigrale kmetijske šole, najprej prva na Kranjskem na Slapu pri Vipavi (1873), od 1885 dalje pa na Grmu pri Novem mestu, kamor se je preselila po odločbi deželnega zbora. Prirejali so kmetijske tečaje in tečaje za učitelje, da bi tako čimbolj razširili znanja o vinogradništvu, sadjarstvu in živinoreji. Sem so spadale tudi gospodinjske šole za dekleta (1884 Maribor in 1889 Ljubljana). (Mlačnik, 1998.)

OBDOBJE MED OBEMA VOJNAMA

Obdobje tako živega prosvetnega dela se je na Slovenskem končalo s prvo svetovno vojno. Slovenija ni bila več kulturna celota v eni državi, kot je bila prej v večnacionalni Avstriji. Razkosali so jo na štiri države: Italijo, Av-

Prosvetno delo je bilo močno razširjeno v društvih.

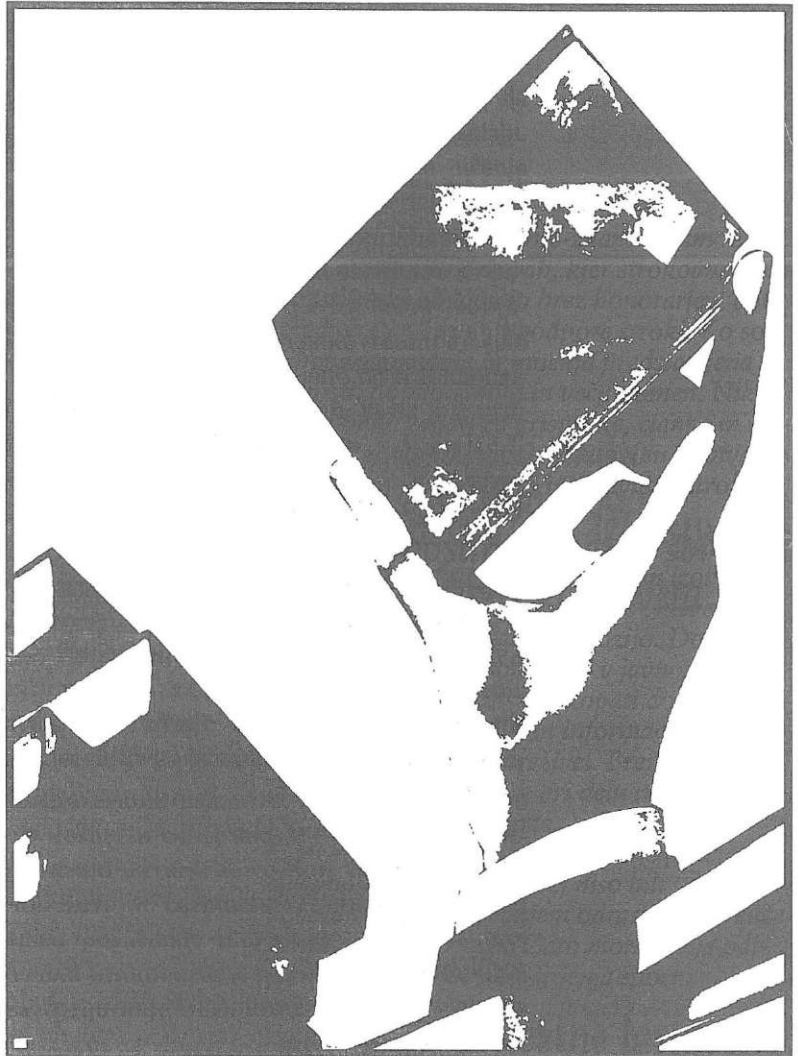
strijo, Madžarsko, večji del je pripadel novonastali balkanski Kraljevini Jugoslaviji. Slovensko ljudstvo in slovenska kultura sta se odslej pojavljala kot manjšinska, jezikovno in kulturno zapostavljena. Kulturnoprosvetno delo ni bilo v takem položaju Slovencev samo zapostavljeno, ampak celo namenoma politično in ekonomsko zatirano, dokler ni bilo nazadnje celo prepovedano (Italija, Jugoslavija).

Široka mreža prosvetnih društev po vaseh in mestih je čez noč zamrla. Ostala so le redka in najbolj vztrajna društva v večjih mestih (Trst, Gorica, Celovec, Ljubljana, Maribor, Celje). Združevala pa so še zelo majhen odstotek ljudi. Zaradi ekonomskih in političnih pritiskov so se mnogi izseljevali v tujino (Ameriko, Nemčijo, Francijo). S seboj so ponesli idejo o prosvetnem delu. Med prvimi stvarmi so v tujini ustanovili prosvetna društva, čeprav so morda živeli še v skromnih razmerah. Imena nekoč zelo živih domačih društev so spet oživila na stavbah slovenskih društev v Clevelandu, Buenos Airesu, Porurju in Alzaciji.

Prosvetna tradicija in misel sta dobili zaokroženo teoretično podobo v znani knjigi Karla Oswalda *Kulturna pedagogika* leta 1927. Utemeljil je pomen prosvetnega dela in zelo zgodaj (istočasno kot Lindeman v Ameriki) zagovarjal idejo permanentnega izobraževanja (Oswald, 1927). V tem času je izšla tudi knjiga Franja Žgeča *Problemi vzgoje najširših plasti našega naroda* (Žgeč, 1927). Politične razmere v takratni Jugoslaviji niso več dovoljevale, da bi se praksa odzvala tem konceptom.

Do naslednjega večjega vzpona prosvetne misli je prišlo med drugo svetovno vojno. Ljudje so se, ker niso imeli svoje oblasti, spet zatekli k svoji kulturi. Prebujanje ljudi je imelo zlasti politične cilje. Vodje političnega gibanja so se spet obrnili na ljudi in se zanašali na moč preprostega ljudstva. Že Pestalozzi je rekel: »Le z vzgojo je mogoče dvigniti široke ljudske plasti« (Kunst, 1945–46).

Kulturno-prosvetno delo je zaradi težkih vojnih razmer potekalo ilegalno in na občasno osvobojenih ozemljih. Narodnoosvobodilna vojska je ohranjala stik z ljudstvom prek letakov, ciklostiranih časopisov, raznih oglasov in brošur. Organizirali so zborovanja, tako

imenovane mitinge, gledališke predstave, razne kulturne proslave in imeli javne govore. Literatura se je širila od vrat do vrat, zlasti po zaslugi mladih kurirjev.

Delno je to popisal tudi H. Zdešar v članku *Primorsko ljudstvo v borbi za slovensko osnovno šolo*, objavljenem v *Popotniku*, kjer govori o slovenskih šolah med vojno na Primorskem: »Tako po kapitulaciji Italije je začelo primorsko ljudstvo samo, brez vsake vzpodbude od vodstva, odpirati slovenske šole. Italijansko fašistično učiteljstvo je pobegnilo. Domov so se vračali v Italijo pregnani slovenski učitelji, ki so takoj zgrabili za delo. Na dan so prišle učne knjige in abecedniki še iz časa Avstrije in s pomočjo teh so primorske matere za časa fašizma na skrivaj učile svoje otroke slovenske besede. A bilo jih je še vedno premalo. Na mesta poklicnih učiteljev so stopili študentje in vsi oni, ki so bili večji slovenskega jezika v branju in pisanju. Med njimi si videl obrtnike, služkinje, kmetice, skrat-

ka tiste ljudi, ki so čutili vzgojni poklic. Niso bili to poklicni učitelji, bili so rojeni vzgojitelji.« (Zdešar, 1945.)

PO LETU 1945

Navdušenje za prosvetljevanje, vzgojo ljudstva je trajalo tudi še prva leta po vojni. Prosvetni delavci so bili vsi strokovnjaki in umetniki. Imeli so moralno dolžnost izobraževati preproste ljudi, in so jih zato preprosto pridružili k sindikatu učiteljev. Začel je izhajati list Prosvetni delavec, kot priloga Popotnika, osrednje revije za učitelje in predhodnik današnje Sodobne pedagogike. Poročal je o prosvetnem delu.

Politična prelomnica v Jugoslaviji leta 1949 je povzročila velike spremembe tudi v pogledih na vzgojo ljudstva in usodno vplivala na prosvetno delo. Prosvetni delavci so bili leta 1950 izločeni iz sindikata. Ostal je samo še sindikat učiteljev. Znana imena prosvetarjev so izginila neznano kam. Iz tiska so izginile prejšnje teme o prosvetnem delu. Tudi v pedagoškem tisku je bilo vedno več državnobirokratskih objav, kot so uradna poročila z raznih kongresov, prevodi iz ruščine. Državna birokracija je varovala etatistični pristop k državi. Velik vpliv sta imeli vojska in tehnokracija v proizvodnji.

*Po letu 80 smo
priča pravi eksploziji
izobraževanja
odraslih.*

Obdobje samoupravljanja v šestdesetih letih in pozneje ni predvidevalo vzgoje ljudi. Nihče se ni resno zamislil, ali so ljudje usposobljeni za take, od zgoraj z zakonom postavljene družbene odnose. Zato ni čudno, če se je samoupravljanje povsem izjalovilo; saj ga je diktirala država in ni izhajalo iz ljudi. Izobraževanje odraslih se je sicer razvilo v poseben sistem, vendar podrejeno proizvodnji in njenim ciljem. Slovenija je celo preimenovala ljudske univerze, nastale konec petdesetih let, v delavske univerze, da je bilo vse bolj v skladu z obstoječo ideologijo.

POLITIČNA IN PROSVETNA POMLAD

Prosvetno delo se je začelo ponovno prebujati skupaj s »politično pomladjo« v drugi polovici osemdesetih let. Na področju izobraževa-

nja odraslih je bila prva znanilka »znanja za ljudi« Univerza za tretje življenjsko obdobje. Prvi študijski krožek smo imeli v Sloveniji leta 1984. Letos praznuje že svojo petnajstletnico. Univerza za tretje življenjsko obdobje je pritegnila k učenju najbolj zapostavljen del prebivalstva – upokojujence in starejše ljudi. Odigrala je pomembno vlogo pri humanizaciji izobraževanja nasploh. Javno spoznanje, da je možno tudi izobraževanje z radostjo in ne samo pod pritiski, kot je v šoli, je bilo vedno bolj glasno. Od takrat je Univerza za tretje življenjsko obdobje v stalnem porastu. Danes jih imamo v Sloveniji že 13.

Konec osemdesetih let so se začeli v javnosti spet pojavljati stari slovenski simboli, kot je lipov list. Čutiti je bilo, da se v ljudeh nekaj poraja. Na plakatih so se pojavile etnološke in naravne značilnosti Slovenije: kozolec, potica, Julijske Alpe, morje, šport, Postojnska jama itd. Vedno bolj sta se širili paroli: »Na sončni strani Alp« in »Z ljubeznijo iz Slovenije«. Prosvetno delo se je začelo spet porajati spontano in med ljudmi. Kmalu nato smo bili priče pravi eksploziji izobraževanja odraslih, ki še danes narašča. Obuja se interes za kulturo, tradicijo in zgodovino. Iskanje znanja je pljusnilo tudi v sosednje države, kamor se naši ljudje zatekajo po znanje, če ga ne najdejo doma.

Društva se danes zelo hitro množijo. Gospodarski razvoj povezujejo s kulturnim in znanstvenim razvojem (akcija 2000 raziskovalcev). Načrti in uresničevanje razvoja se prenašajo vedno bolj na lokalno raven, v občine, tja, kjer ljudje živijo in rešujejo svoje probleme. Prestrukturiranje gospodarstva brez izobraževanja odraslih, prosvetnega dela in kulture ni mogoče več izpeljati. Vedno bolj prevladuje mnenje, da tako posameznik kot ustanova ali država lahko sežejo tako daleč, kolikor jim omogočajo lastne sposobnosti, osebne lastnosti in znanje.

Leta 1992 je vlada ustanovila razvojno-upravni in raziskovalni Andragoški center Slovenije. Istega leta so v okviru projekta Tempus in sodelovanja več evropskih univerz uvedli na Filozofski fakulteti samostojni študij andragogike (andragoški predmeti so bili prej, od leta 1972, samo v okviru študija pedagogike). K oživljanju prosvetnega dela je največ pripomogel razvojni projekt Študijski

Po osamosvojitvi Slovenije in nastanku nove države leta 1991 smo dobili tudi zakonske osnove za bolj sproščeno nastajanje društev in prostovoljnih organizacij. K temu spodbuja Slovenijo tudi Evropska skupnost.

krožki in sociokulturna animacija, ki sta ga skupaj zasnovala Andragoški center Slovenije in Oddelek za pedagogiko in andragogiko Filozofske fakultete. Sociokulturna animacija je bila eden od novih študijskih predmetov v diplomskem študiju. Študijski krožki kot majhne skupine ljudi, ki se učijo in svoje znanje tudi takoj uporabljajo v tem, kar počno, so se hitro širile tudi v zelo majhne kraje. Študijski krožki so že do sedaj veliko pripomogli ne samo k učenju ljudi, ampak tudi k demokratizaciji socialnih odnosov. Andragoška poletna šola (prva je bila leta 1995 v Ajdovščini) zbira strokovnjake iz vse Slovenije, da skupaj spoznavajo izobraževanje ljudi za osebni in lokalni razvoj. V svojih letnih enotedenskih seminarjih opravlja to poslanstvo že peto leto. Širi in uveljavlja skupnostno izobraževanje, da bi omilili v prehodnih časih nevaren pojav individualizma, če že ne egoizma.

Prosvetna misel se od leta 1996 dalje širi med ljudmi tudi prek vsakoletnega Tedna vseživljenjskega učenja. Ob tej priložnosti pritegnejo k sodelovanju ljudi, ki jih navadno ne srečamo med študenti. V nastopih se izobraževanje ljudi prepleta z lokalno kulturo, gospodarskimi možnostmi, preživetjem in načrti za prihodnost.

Andragoško društvo Slovenije je leta 1995 ustanovilo prvo slovensko strokovno-znanstveno revijo za vzgojo in izobraževanje odraslih Andragoška spoznanja. Povezuje andragoško prakso in znanost, izobraževanje s kulturo in dogajanjem v gospodarstvu in družbi. Vendar prosvetnega dela ni mogoče omejiti

na poklicne dejavnosti, eksperte in določeno znanost. Odvija se le kot široko, spontano gibanje med ljudmi, kjer ga oplemenitijo človekove potrebe, želje in načrti, ter sredi življenja, kjer se znanje, sposobnosti in lastnosti ljudi takoj uporabijo.

Iz obdobja besed prehajamo v obdobje dejanj, od velikih sistemov in institucij v dogajanje v majhnih skupinah. Izobraževanje in prosvetno delo ne sme biti samo sebi namen, osamljeno, temveč vpleteno v neposredno življenje, kjer najde svoje mesto samo razvit človek.

Priče smo novemu obdobju prosvete, časa, ki se posveča ljudem in iz njih izhaja; to pa naj ne pomeni, da zanemarja potrebe skupnosti in družbe.

LITERATURA

- Goleman, Daniel, 1996: *Emotional Intelligence*, Bloomsbury Publishing, London.
- Jug, Jurij (urednik), 1998: *Prispevki k zgodovini izobraževanja odraslih*, Moderna organizacija, Kranj, 1997.
- Juhant, Janez, 1989: *Krekovo berilo*, Mohorjeva družba, Celje.
- Kunst, Viljem in Zlata, 1945–46: *Prva ura risanja*, Popotnik, zv. 53, 1945–46, str. 19–25
- Ličen, Nives, 1995: *Društva nekoč in danes z vidika skupnostnega izobraževanja*, Andragoška spoznanja, zv. 2, št. 3, 1995.
- Maroti, Andor, 1998: *Is still a place for enlightenment in our post-modern era*. Gradivo za mednarodno konferenco ISCAE 1998, ACS, Ljubljana.
- Mlačnik, Jana, 1998: *Kmetijski tečajji na Kranjskem od leta 1870 do prve svetovne vojne*. Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko in andragogiko, diplomska naloga, 1998.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika, IV. knjiga, 1985, Državna založba Slovenije, Ljubljana.
- Zavrnik, Braco, 1996: *Anton Martin Slomšek*, Mladinska knjiga, Ljubljana.
- Zdešar, Henrik, 1945: *Primorsko ljudstvo v borbi za slovensko osnovno šolo*, Popotnik, zv. 63, 1945/46, str. 56–59.
- Žgeč, Franjo, 1923: *Problemi vzgoje najširših plasti našega naroda*. Udruženje jugoslovenskih učitelja, poverjeništvu, Ljubljana.